

DAUGAVPILS NOVADS
... kas savukārt rotājas

**SVĒTDIEN,
22. MAIJĀ**

STARPTAUTISKAIS TAUTAS MĀKSLAS FESTIVĀLS AUGŠDAUGAVA 2016

Smelies iedvesmu Augšdaugavā!

NAUJENES PAGASTA SLUTIŠĶU SĀDŽĀ

Dabas parks "Daugavas loki", Daugavpils novads

- 10.00 Dievkalpojums Spruktu draudzes baznīcā
Atceroties kustību pret Daugavpils HES celtniecību pirms 30 gadiem
"Laiks pagājis un laiks nākams..." /N. Ikstena/
11.30 Piemiņas brīdis Markovas kapsētā
13.00 - 15.00 Slutišķu Dabas un kultūras studiju aplis skolu jaunatnei

LATGALES SĒTA

- 12.30 Festivāla atklāšana
13.00 - 16.15 Dienas koncerti
17.00 Lielkoncerts "Smelies iedvesmu Augšdaugavā!"
12.00 - 19.00 Amatnieku un ražotāju tirdziņš

SLUTIŠĶU VECTICĪBNIEKU MĀJA

- 13.15 Latgales goda dvieļu izstādes atklāšana
13.30 Koncerts "Vysi muni gosti beja"
15.30 LTV filma "Viens ciems. Visa Latvija." Slutišķi
Slutišķu sādžas iedzīvotāju tikšanās ar filmas autoriem
12.00 - 15.30 Radošās darbnīcas un meistarklases
Akmentiņu apgleznošana, spēļu plostu izgatavošana, Lielā Augšdaugavas musturdeķa darināšana, murdu pīšana, pirts zinības

FESTIVĀLA TERITORIJA

- 12.00 - 16.00 Vides izglītības aktivitātes
Dabas aizsardzības pārvaldes reģionālā administrācija
Daugavpils Universitātes Dzīvības zinātņu un tehnoloģiju institūts
no 12.30 Aktivitātes bērniem "Iedvesmai pa pēdām"
12.00 - 15.00 Mākslas plenērs "Krāsu plūdi ūdenī"
Izstādes
12.00 - 19.00 Igora Pliča fotoizstāde "Daugav' abas malas..."
Naujenes Novadpētniecības muzeja izstāde "Sirdsdaugava"
Keramiķa Jāņa Vogula krūku izstāde
12.30 - 16.00 Sporta aktivitātes
Airēšanas, pludmales volejbola sacensības
Vizināšanās ar laivām, kanoe un smailītēm
Tautas sporta spēļu sacensības: baļķa mešana, oļu mešana, spinningošana u.c.

Informācija: www.daugavpilsnovads.lv; www.augšdaugava.lv

Igora Pliča fotoizstāde "Daugav' abas malas"

Fotogrāfs Igors Pilcs ir dzimis 1954. gadā. Šobrīd dzīvo Preiļos. Fotomākslu mācījies Rīgas 34. pilsētas profesionāli tehniskā skolā, Maskavas padomes vārdā nosauktajā politehnikumā, kā arī Fotomeistarības fakultātē VEF kultūras un tehnikas pilī. Gadu gaitā fotogrāfam ir bijušas vairāk kā 30 nozīmīgas

personālizstādes. Vairāk kā 15000 dažādu pastkaršu autors. Igora Pliča fotogrāfijas ir izmantotas grāmatās, kalendāros, bukletos, kartēs, tūrisma ceļvežos. Sešus gadus organizē konkursu Austrumlatvijas fotoamatieriem.

Starptautiskajā tautas mākslas festivālā

"Augšdaugava 2016" būs skatāma gleznainā un vērienīgā Igora Pliča fotoizstāde "Daugav' abas malas...", kas ir mākslinieka veltījums Latvijai, iemūžinot Daugavas ainavas ar aerofoto palīdzību. Likteņupe ir iedvesmojusi Igoru Pliču radīt unikālu bilžu kolekciju ar Daugavas ainavām no Piedrujas līdz Jūras

vārtiem, kur upe satiekas ar Baltijas jūru. Izstāde ir vērienīgs mākslas darbs, ko veido 150 metri gleznainu fotogrāfiju. Festivāla teritorijā apskatāmo fotogrāfiju kopgarums veidos 66 metrus.

Dainis Īvāns: „Daugavas krastos esam veidojušies par tautu”

Šogad aprit 30 gadi, kopš sākās cīņa pret Daugavpils HES celtniecību. Festivāla „Augšdaugava” gaidīšanas priekšnojautās, atminēsimies notikumus un cilvēkus, bez kuru cīņas netiktu nosargāta Daugavas senleja. Dainis Īvāns ir viens no spilgtākajiem Atmodas laika pārstāvjiem, žurnālists, sabiedriskais un politiskais darbinieks, Latvijas Tautas frontes pirmais priekšsēdētājs. Par publikācijām, kas veltītas Augšdaugavai, 1987. gadā ieguva Latvijas Žurnālistu savienības “Gada žurnālista”, bet sabiedrības aptaujā “Gada cilvēka” titulus.

Jūs vairākas reizes esat uzsvēris, ka par Daugavas likteni bijāt domājuši jau kopš bērnības. Kas Jūs vedināja uz šādām pārdomām?

Manu senču mājas ir netālu no Daugavas. Kaut arī var teikt, ka visa Latvija atrodas pie Daugavas. Daugava ir centrālā ass mūsu zemē. Manas bērnības atmiņas saistās ar Pļaviņām un tām kolizijām, kas bija laikā, kad cēla Pļaviņu hidroelektrostaciju. Es biju vēl ļoti mazs, pirmsskolas vecumā, kad vecāki mani paņēma līdzī ekskursijā uz Staburagu. Toreiz es vēl tā īsti nesapratu, bet tas skaudrums jau bija jūtams cilvēku sarunās. Mēs braucām tā kā uz bērēm, uz Staburaga un Kokneses kanjona bērēm. Jo tas bija 1960. gads, kad sākās Pļaviņu HES celtniecība ar tai sekojošu Kokneses kanjona appludināšanu. 1965. gadā aizsprostoja Daugavu un sāk celt ūdens līmeni, bet 1966. gadā „pēc darbaļaužu lūguma” Pļaviņu HES nosauca V.I.Ļeņina vārdā. Es ļoti miglaini atceros gan to, kā cilvēki gāja pāri Pērses ūdenskritumam, gan to, kā Liepavots no iespaidīga augstuma gāzās pār Staburagu. Atceros, kā stāvējām galvu reibinošās klintīs galā, kā cēlāmies ar prāmi pāri Rīteriem uz Staburagu. Atmiņas palikušas pie Pļaviņām redzētās Lorelejas klints un Velnatvars, kurā lēca vietējie *tarzāni*, ekskursantu spiedzienu pavadīti. Vēl redzēju tūristu liellaivas, kas kursēja pa kanjonu, dzirdēju Daugavas skaņas, krāces, jutu, ka Daugava ir dzīva, tā putu un mutuļo... Neviens man nestāstīja un neskaidroja, kādas dabas vērtības boļševiku būvētā HES iznīcinās, taču es sajutu milzīgu netaisnību, ka tas viss tagad pazudīs un būs zem ūdens. Arī pieaugušie par Pļaviņu HES celtniecību nejūsmoja, bet gan šausminājās, jo saprata, ka runa ir par kārtējo Maskavas centienu iznīcināt to, kas Latvijā vēl palicis skaists, tīrs un nacionāls. Atceros puišļa sapni - kad izaugšu liels, izgudrošu torpēdu, ar ko uzspriidzināt Daugavai uzliktās važas. Acīmredzot bērnībā saprastā Daugava iegūlās apziņā uz mūžu. Šī Daugava mani veidoja par cilvēku. Ne velti paaudzes, kuras nekad nav redzējušas ne Kokneses kanjonu, ne Staburagu, ne Lorelejas klinti, sevī arvien jūt sūrstam iznīcinātā Staburaga rētu. Daugavas krastos mēs esam saliedējušies tautā, te veidojušies mūsu priekšstati par dzimteni. Arī latviešu strēlnieki Pirmajā pasaules karā cīnījās par „Daugavze-

mi”. Atņemt Daugavu vienmēr nozīmējis „atņemt dzimteni”. Bet manos jaunības gados Daugava latviešiem faktiski jau bija atņemta. Lielu daļu likteņupes bijušā tecējuma un krasu klāja Pļaviņu, Rīgas un Ķeguma „jūras”, bija sagrauts tūkstošgadīgais Daugavas zivju migrācijas ceļš, zem ūdens pazuduši unikāli ainavu apvidi, kultūras un arheoloģijas vērtības, ģeoloģiskie retumi. Tikai senākās bioloģiskās apcerēs varēja vēl ko uzziņāt par Daugavas ielejai raksturīgo klinšu faunu un floru. Nebija vairs Stefenhāgena, Pumpura, Ausekļa, Valda, Jaunsudrabiņa, Štrāla un citu jaunradi iespaidojušās Daugaviņas. Nu kā var mīlēt tehnokrātisku hidroelektrostaciju kaskādi, kas varbūt ražo kādu nieku naudas, bet iznīcina visu pārējo! Dzīva īsta Daugava mums par laimi un glābiņu vēl čaloja tikai augšpus Jēkabpils, augšpus Daugavpils, bet padomju vara grasiņās arī to sagūstīt dambjos ceļot Jēkabpils un Daugavpils aizsprostus.

1987. gada pavasarī Slutišķu kraujā, foto A. Krieviņš

Kā ceļš vai varbūt pats liktenis Jūs 1986. gada vasarā atveda Augšdaugavas krastos pie Slutišķiem?

Astoņdesmitajos gados mana sievas māte iegādājās māju Spruktos, kas ir netālu no Slutišķiem. Un man pēkšņi šī dzīvā Daugava atklājās visā krāšņumā. Kad es uzzināju, ka arī šo skaisto vietu, kur ir veldze gan dvēselei, gan prātam, kur cilvēki dzīvo saskaņā ar dabu, paredzēts iznīcināt, mani pārņēma vispirms nolemtības sajūta, bet pēc tam spīts. Vai tiešām tam nevar pretoties? Vēlāk, Daugavpils HES projekta apspriešanas laikā gan Latvijas, gan Krievijas zinātnieki vairākkārt uzsvēra, ka jau iepriekšējās Daugavas spēkstacijas Pļaviņu HES uzcelsšana ir uzskatāma par noziegumu pret Latvijas dabu un tautu. Viens no argumentiem Pļaviņu HES radīšanai bija ekonomiski pilnīgi nepamatotā Latvijas industrializācija, otrs – Sarkanā Kremļa vēlme ar šādu „Staļina piramīdu” apliecināt savu varenību. Faktiski Pļaviņu HES arī šodien uzskatāma par simbolisku pieminekli totalitārajam režīmam, kas 50 gadus smacēja Latviju, tā visatļautībai, mūsu valsts okupācijai un represijām. Šī būve izteiksmīgi stāsta par svešas varas un cilvēka

mulķības varmācību pret mūsu dabu nacionālo ainavu, zemes dzīvību.

Pastāstiet par Augšdaugavas glābšanas akciju. Ar ko viss sākās? Vai šī cīņa izteica dziļo latviešu tautas sirsniņu pret mūsu likteņupi Daugavu?

Tajā laikā mēs kopā ar bērniem Spruktos pavadījām vasaras. Pirmais, kas raisīja manu uzmanību, bija mietiņi augsto krauju galos. Tie apzīmēja vietas, līdz kurām būs ūdens līmenis - pāri Slutišķu sādžas skursteņulīmenim. Es baudīju mierīgo ielejas gaisotni, biju iepazinies ar cilvēkiem, kas tur dzīvo, un redzēju šajos viņos tādu kā nolemtību, padomju valsts neatjaunoja, nekopa, bet gaidīja laiku, kad sāksies appludināšana. Ar viņiem jau bija runāts par pārcelšanos uz padomju daudzdzīvokļu mājām. Strādāja arheoloģi, kuriem bija uzdevums veikt izrakumus. Slutišķos latgaļu senkapus pētīja arheoloģe Tatjana Berga. Viņa man stāstīja,

ni atbalstīja. Pieteicām kopīgu publikāciju laikrakstā „Literatūra un Māksla”. Laikraksts mums nokārtoja komandējumu uz Daugavpili. Devāmies pie varas pārstāvjiem un hidroceltniekiem. Iepazīdamies ar projektu, sapratām, ka uzbūvētais HES labākajā gadījumā varētu strādāt vien pāris pavasara mēnešus, kad ir ūdens un tad visu vasaru vajadzīgo ūdeni krātu. Daugavas apakšējā bjeļā noteces praktiski nebūtu. Tur smirdētu un pūtu kā vircas bedrē, jo ūdens uzkrāšanas periodos šeit papildinātos gandrīz vai no Daugavpils notekūdeņiem vien. Atklājās daudzas citas projekta tehniskās nepilnības, absurdi, patiesībai neatbilstoši slēdzieni. Tā kā applūdināmā zona ietiekta arī Baltkrievijā, meklējām sabiedrotus un domubiedrus arī tur. Zinājām jau, ka iepriekšējo paaudžu pamatotā un labi argumentētā cīņa pret Pļaviņu HES beidzās ar Pļaviņu HES pretinieku triviālu ieskaitīšanu „nacionālistos”. Pat padomju armijas veterāne, žurnāliste Vera Kacena, pēc šīs komunisma būves kritizēšanas kļuva par aizliegto autori. Mums bija svarīgi, lai Daugavpils HES kritiku atbalstītu arī citu „PSRS brālīgo tautu” pārstāvji. Tādi nebija tālu jāmeklē. Polockā dzīvojošais baltkrievu vēsturisko romānu rakstnieks Uladzimirs Ārlovs arī uzturcās par puses kultūrvēsturisko ainavu iznīcināšanu HES celtniecības rezultātā. Viņa viedokli citējām rakstā „Par Daugavas likteni domājot”. Lai nu kāds piesien „nacionālistu”! Savukārt, lai atvairītu komunistu pārmetumus par „pretpadomju darbību”, rakstā atsaucāmies pat uz komunistu ģenerālsēkretāra Mihaila Gorbačova vārdos pasludināto režīma maiņu. Šķita, viss pamatots, izdarīts, atspēkots, „zibensnovēdēji” salikti, atliek tikai publicēt. Redakcijā raksts nostāvēja pāris mēnešus, līdz redaktora prombūtnes laikā to drukāšanai nosūtīja redaktora vietnieks Viktors Avotiņš. Sākās tāda cilvēku *viļņošana*, ka Latvijas kompartija publikācijas par Daugavpils HES tēmu aizliedza. Cenzori uzmanīja, lai publiski netiktu pieminēta ne tikai Daugavpils HES, bet arī pati Dau-

1987. gada jūnijā, preses konference Zinātņu akadēmijā, foto no pers. arhīva

gava. Uz „Literatūras un Mākslas” redakciju sāka plūst vēstuļu straumes par Augšdaugavas saglabāšanu nākamībai. Daugavas loki kļuva tik populāri kā nekad iepriekš. Daudzi protestētāji savus parakstus sūtīja arī uz pašu galveno Latvijas PSR varas centru – kompartijas Centrālo komiteju. Komunistu vadoņi vairs nesaprata ko darīt. Parastā aizliegumu taktika izrādījās neefektīva. Mūs ar Artūru publikāciju aizlieguma periodā cilvēki tāpat aicināja uz dažādām sanāksmēm, uz jautājumu un atbilžu vakariem strādājošo kolektīvos, radošajās savienībās, mācību iestādēs. Koncertos, kas notika tiešā ēterā un ko nekontrolēja cenzūra, dziedātāji nereti izmantoja iespēju negaidīti nodziedāt kādu dziesmu par Daugavu. Kā, piemēram, Aija Kukule dziesmu aptaujas „Mikrofons 86” translācijas laikā. Arī Latvijas Valsts vēstures muzejs sarīkoja īpašu fotogrāfiju izstādi par zudušo Daugavu, par vietām, ko bija iznīcinājis Pļaviņu HES. Izstādi atvēra kādā piektdienā. Sestdienā un svētdienā tā bija stāvgrūdām pilna apmeklētājiem. Pirmdienā kompartijas centrālkomiteja pavēlēja to slēgt, kas nāca tikai par sliktu paši komunistu autoritātei. Tauta bija sajutusi savu spēku, un vairs nebija vienkārši iebiedējama. Latvijas atmoda pēc Augšdaugavas glābšanas panākumiem kļuva nenovēršama. Daugavai veltīto publikāciju aizliegumu laikā mēs meklējām palīdzību pie krievu žurnālistiem. Žurnāla „Novij mir” redaktors Sergejs Zalgins tai pašā laikā gatavoja plašu publikāciju ar nosaukumu „Pagriezieni” pret citu Kremļa projektu – Ziemeļu upju pagriešanu uz Vidusāziju, par to, ka drīzāk „jāpagriež” pavisam citā virzienā visa padomju sistēma. Pēc īsas sarunas ar mums viņš turpat žurnāla tipogrāfijā savā rakstā iekļāva rindkopu par Augšdaugavas likteni, nosodījumu Daugavpils HES projektam. Apejot Latvijas kompartijas aizliegumu, mums izdevās rakstu „Par Daugavas likteni domājot” publicēt arī Maskavas laikrakstā „Литературная газета”. Cīņā par Augšdaugavu iesaistījās zinātnieki akadēmiķes Ritas Kukaines vadībā. Beidzot ar toreizējās Latvijas Valsts plāna komitejas priekšsēdētāja Miervalža Ramāna rīkojumu izveidota Latvijas zinātnieku komisiju Daugavpils HES eksper-

tīzei. Komisija nonāca pie slēdziena, ka spēkstacijas celtniecība ekonomiski neattaisnosies un ir ekoloģiski bīstama kā Latvijai, tā Baltkrievijai. Pēc tam PSRS ZA Biosfēras padomes izbraukuma sesijā Rīgā 1987.gada 6.-7.jūlijā LPSR M.Ramāns publiski paziņoja, ka Republika atsakās no Daugavpils HES celtniecības. Hidrologs Pēteris Cimdiņš toreiz, starp citu, bija aprēķinājis, ka vērtīgo zivju resursu krājumi pēc Pļaviņu HES uzcelšanas vien Daugavā ir samazinājušies 2000 (!) reizi. Agrāk taču Daugava bija viena no lielākajām un produktīvākajām lašu dabiskā nārsta upēm visā Baltijas jūras baseinā. Daugavas varētais plūdums ar plašajām krācēm un tajās brīvi lēkajošiem lašiem atbilda tās likteņupes nosaukumam. HES kaskādes izbūve, ūdens un vides piesārņošana, dzīvotņu degradācija un antropogēnās izmaiņas ekosistēmās ir izskaudušas Daugavas dabisko lašu populāciju. Iznīcināti ir ne tikai laši, bet arī Daugavas vimbu nārstošanas vietas. Kopumā Augšdaugavas glābšanas kampaņai bija milzīga sabiedriski politiskā nozīme. Visos okupācijas gados tā bija pirmā tautas uzdrīkstēšanās, kas beidzās ar uzvaru. Atmoda pārauga mūsu nacionālajā atmodā, dabas aizsardzības kustība pārauga politiskās pretošanās kustībā. Daugava atkal tika pacelta spēcīga simbola līmenī. Ļaudis apjēdza, ka Augšdaugava mums vēl ir, ka, pateicoties Augšdaugavai, dzīva ir arī pati Daugaviņa Māmuliņa. Un vēl: ja mēs spējam no naidīgas varas tīkojumiem nosargāt vienu savas dzimtas zemes nostūrīti, tad varam atgūt arī savu

2015. gada rudenī Lasiņu pilskalnā, foto D. Beķere

valsti Latviju. Tagad aizbraucot uz Augšdaugavu, nevaru nedomāt, ka šeit patiešām ir mūsu Trešās atmodas un atdzimšanas šūpulis.

Vai varat pastāstīt par tiem cilvēkiem, mūsu novadniekiem, kas kopā ar Jums bija par Augšdaugavas saglabāšanu un pret Daugavpils HES būvniecību? Kādi viņi bija, kādas bija viņu vērtības?

Protams, bez Daugavpils novada atbalsta un krāslaviešiem mēs nebūtu paveikuši to, ko paveicām. Mums bija svarīgi saprast, vai arī cilvēkiem, kas te dzīvo, ir svarīga šī vieta. Pirmām kārtām, mani iespaidoja Slutišķu sādžas iedzīvotāji, daudzi gan bija nolaiduši rokas, bet daudzi ne. Piemēram, Solomeja Urbāne savu māju remontēja laikā, kad citi jau domāja par pārvākšanos. Un es viņai uzdevu jautājumu „kāpēc jūs to darāt, jūsu māju taču drīz appludinās?”, uz ko viņa atbildēja „vienalga, ja mirst, tad tikai labākajās drēbēs”. Viņa man stipri atgādināja večiņu no krievu rakstnieka Valentīna Rasputina romāna „Atvadas no Matjoras”. Tur sižets ir ļoti līdzīgs. Ceļ Ribinskas HESu Krievijā un appludina baznīcas, sādžas, pilsētas. Un viena vecenīte pirms appludināšanas turpina kopt savu māju. Atšķirība tikai tā, ka Ribinskas HES uzcēla, bet Daugavpils HES mēs visi kopā apturējām. Krāslavas pilsētā mums ļoti nozīmīgs atbalstītājs bija Krāslavas Vēstures un mākslas muzeja vadītājs Volde-mārs Gekišs un pilsētas galvenais arhitekts Ilmārs Leitāns. Daugavpilī un novadā – vispirms Daugavpils Pedagoģiskās universitātes prorektors Bruno Jansons, arī toreizējais students un tagadējais Daugavpils Universitātes rektors Arvīds Barševskis. Filmā „Sirdsdaugava”, ko 1987. gada vasarā Slutišķu sādžā uzņēma režisors Rodrigo Rikards, Arvīds stāstīja par Daugavas loku dabas vērtībām un to, cik daudz neapziņāta, cilvēcei vitāli nozīmīga varam zaudēt ieleju appludinādami. Tad iepazīnām arī Daugavas loku patrioti, vēlāko Naujenes pagasta padomes priekšsēdētāju Vasilisu Pudovkinu.

Kad Jūs pēdējo reizi esat bijis dabas parkā „Daugavas loki”? Kas ir mainījies? Vai Jums ir kāda ideja par šīs vietas attīstību nākotnē?

Pagājušā gada vasarā kopā ar Vācijas televīzijas uzņemšanas grupu, bet vēl pirms gada uz ilgāku laiku

– tad pēc rakstnieces Noras Ikstenas scenārija tika uzņemta Andreja Verhousinska režisētā filma „Īvāns”. Slutišķus mēs atkal izstaigājām krustām šķērsām. Es līdzbraucējiem izrādīju visas skaistās ainavu takas takas, pavizinājāties arī ar laivām no Krāslavas līdz Slutišķiem. Tad uzkāpām Mārkavas kalnā, no kura Slutišķu sādža redzama kā uz delnas. Tā vieta ir ļoti unikāla, pat varētu teikt, Latvijas ikoniskā vērtība. Man tiešām prieks, ka tur pamazām viss atdzimst. Arī Naujenes novadpētniecības muzejs. Priecājos, ka nekas nav izpostīts, bet top sakopts, un tas ir svarīgākais. Ir labi, ka kārtībā tiek uzturētas takas, izveidots veloceliņš. Noteikti ir perspektīva arī tūrisma attīstībai, taču ir jāzina, kur ir tā robeža, lai pārāk lielas tūristu plūsmas nedegradētu Daugavu un ainavu kopumā. Tur esošās dabas vērtības vēl līdz galam nav izpētītas. Tiekoties ar Arvidu Barševski, dzirdu, ka Daugavpils pētnieki tur atrod arvien ko jaunu. Arī tāpēc ir svarīgi šo Daugavas ieleju saglabāt.

Vai Jūs prāt dabas parks “Daugavas loki” ir atbilstošs Nacionālā parka statusam?

Jā. Es jau arī pirmajās publikācijās rakstīju, ka šī vieta ir tā vērtā, lai tā tiktu atzīta nacionālā mērogā. Savu viedokli neesmu mainījis. Esmu nedaudz piedalījies procesā, lai Augšdaugavas ieleju iekļautu Latvijas UNESCO nacionālā mantojuma sarakstā. Šis statuss nekādi neierobežo vietējos iedzīvotājus, taču ceļ viņu zemes prestižu un vērtību. Mums jau ir viens piemērs – Gaujas Nacionālais parks, kur attīstās arī tādas pilsētas kā Cēsis un Sigulda – vienas no labklājīgākajām Latvijā. Nacionālā parka statuss jau neierobežo cilvēku saimniecisko darbību. Lauksaimnieki var nodarboties ar lauksaimniecību un darīt savus ikdienas darbus, ja vien viņi šo apvidu saglabā kā vienotu kultūrvēsturisku kompleksu. Ražotāji var ražot – tikai ar vienu ierobežojumu – nepiesārņot un nedegradēt vidi. Novadam šis statuss būtu ļoti izdevīgs. Tas būtu īpašs atbalsts cilvēkiem, kas attīsta tūrisma, tas būtu īpašs gods pašvaldībām.

Savos rakstos Jūs miniet nevis Markovas kapsētas, bet gan Marfas kapsētas vietvārdu. No kurienes nāk šī informācija, vai tā nākusi no vietējiem vecticībniekiem?

Kad mana sievasmāte tur ienāca, mēs draudzējāties ar vienu vecticībnieku ģimeni, kas dzīvo tur vēl joprojām. Viņu vecticībnieku dzimta nāca no Slutišķiem. Un tur dzīvoja tāda Vera Spiridonova, kas teica „Марфинское кладбище”, arī mana sievasmāte tā runāja. Visdrīzāk no viņas teiktā man tas vietvārds. Vēlāk pat gribēju lielāku publikāciju par to rakstīt, jo bija no vietējiem iedzīvotājiem daudz stāstu dzirdēts par īpašo Daugavas loku iemītnieku leksiku, latgalisko un vecticībnieku tradīciju interesanto buķeti, savdabīgo dzīvesveidu.

Ar Daini Īvānu sarunājās
Olga Smāne

Fragments no A. Rancānes raksta “Divpadsmit Latgales loki kopā ar Annu Rancāni”

No Daugavpils pagriežamies pa labi, lai turpmāk visu ceļu Daugavu laistu sev pa labai rokai. Lai tā iet mums līdzī -- mirdzēdama, vizēdama savos deviņos lielajos lokos, pavisam citāda, nekā pie Pļaviņām, pie Kokneses, citāda, nekā tas milzīgais, klusais ūdens klajums, kura dzelmē atdusas Staburags. Hidroelektrostaciju nesabojātā Daugava, istā, dzīvā Daugava vēl ir tikai te, Latgalē. Bet skaitlis ir gluži kā pasakā, veseli deviņi tā sauktie meandri, kurus apmēram 25 km garumā starp Daugavpili un Krāslavu met līdz šim mierīgā un rāmā likteņupe. Daugavas loku nosaukumus var skaitīt kā pantiņā: Elernes, Butišķu, Rozališķu, Ververu, Daugavsargu, Rudņas, Zvejnieku, Šķērskānu (Adamovas) un Priedaines. Dažiem lokiem ir zināmi vairāki nosaukumi. Dažu loku krastos izveidojušās kraujas -- Ververu krauja, Slutišķu krauja, Ādama krauja, no kurām pavēras krāšņas ainavas. Publicists Dainis Ivāns Augšdaugavu nosaucis par „zelta ainavu klēti”, burzguļojošu kultūras iedvesmas avotu, dzīvu vēstures un etnogrāfijas enciklopēdiju. „Augšdaugava zaigo dabiskās krāsās, pārsteidz ar cilvēka nepārveidotu reliefu un burvīgām smaržām. Te straume, murrādama laukakmeņu krācēs, rotaļīgi glauda augsto krauju pēdas, lai tūlīt mestos pilnīgi ačgārni – skūpstīt pretējā krasta lēzenās pļavas, mežus, krūmājus.” Tas ir dabas parks „Daugavas loki”, līdzīga kuram Latvijā nav.

Pabraucam garām Kraujas ciemam ar urbanizētajai ainavai jau pierastajām, silikātķieģeļu daudzdzīvokļu mājām. Nākamais ciems, Naujene, Naujiene, Naujiena. Te, 19 kilometrus no tagadējās Daugavpils, atradās tās priekšgājēja, Dinaburgas pils. Naujenes nosaukums cēlies no lietuviešu valodas, jo šajā pusē senos laikos dzīvojis daudz lietuviešu, par ko liecina arī izplatītie vietu nosaukumi ar izskaņu –išķi. Naujenes Novadpētniecības muzejs iekārtojies kādreizējā skolas ēkā ar stāvām koka kāpnēm un nelielām istabiņām, tā galvenā vērtība ir tepat

Viļušu ciemā dzimušās, tagad Parīzē dzīvojošās, tēlnieces un gleznotājas Valentīnas Zeiles mākslas darbu ekspozīcija. Jāpiebilst, ka tā ir vienīgā vieta Latvijā, kur slavenās mākslinieces oriģināldarbi vienkopus ir aplūkojami. Valentīnas Zeiles mākslas zāle iekārtota ar pašas mākslinieces atbalstu un līdzdalību, jau kopš 1996.gada viņa sākusī muzejam dāvināt savus darbus, tāpēc neviļus jādodomā par lielo pateicības un mīlestības dāvanu dzimtajai pusei.

Izejot no Naujenes muzeja, nogriežamies nost no lielā ceļa pa labi, uz Juzefovas jeb Jezupovas katoļu baznīcu. Netālu no baznīcas atrodas bijušās Juzefovas muižas parks. Muiža piederējusi Jāzepam Šadurskim, līdz I Pasaules karam – poļu Šahno dzimtai. Parka sākotnējais nosaukums bija “Hofzumberg”, kas tulkojumā no vācu valodas nozīmē – māja uz kalna. No Jezupovas parka iztek avots, kura ūdenim piemīt dziednieciskas īpašības.

Unikālā Augšdaugava

Dabas parks “Daugavas loki” atrodas Daugavas ielejā, posmā no Krāslavas rietumu robežas līdz Naujenei, Augšdaugavas aizsargājamo ainavu apvidū, tā platība ir 129,9 km². Parks dibināts 1990.gadā, lai saglabātu unikālo un savdabīgo Daugavas vidusstices senielejas ainavu, tās vērtīgos dabas kompleksus, augu un dzīvnieku sugu daudzveidību, kā arī kultūrvēsturiskos pieminekļus. Kopš 2011.gada 25.februāra, Augšdaugava kā Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamā dabas teritorija ir iekļauta UNESCO Pasaules mantojuma Latvijas nacionālajā sarakstā. To, ka šī vieta ir unikāla, vairāk apzinās dabas pētnieki, vides speciālisti, kā arī tūristi, vietējie ļaudis pie tā ir pieraduši un arī statusa maiņu nereti uztver ar bažām.

Ciems kā relikts

Ja Daugavas lokus salīdzina ar kaklarotu, tad pats spožākais dārgakmens tajā nenoliedzami ir Slutišķu ciems, vai, kā Latgalē dēvē, sādža. Tas ir

ciems – muzejs, ciems -- relikts, vieta, kur vislabāk var izjust seno Daugavas ielejas iedzīvotāju dzīves ritumu un ikdienu. Slutišķu sādža pirmoreiz ieguva sabiedrības uzmanību pagājušā gadsimta 80. gadu beigās, kad šurp brauca arheologi un gleznotāji, lai vēl pirms teritorijas appludināšanas redzētu šo dzīvās vēstures stūrīti... Arī tagad Slutišķi ir kā dabas svētceļojumu vieta, kurp brauc bariem tūristu, tomēr šo īpašo Slutišķu mieru pat viņi nespēj iztraucēt.

Autotransportu var novietot maksas stāvvietā, kas atrodas blakus apsūņojamam akmens žogam. Tur, tālāk, kādreiz ir bijusi kapsēta, par kuru tagad liecina tikai trīs balti krusti, atkal balti krusti, kā laika zīme, kā pieminēklis tām briesmīgajām dienām 1986. gadā, kad ļaudis steidza izrakt savu tuvinieku mirstīgās atliekas no šejienes kapsētām, lai tās nepaliktu zem ūdens klajuma. Slutišķu vārds rakstos pirmoreiz minēts ap 1785.gadu, kad uz šejieni pārcēlusies vec ticībnieku kolonija, bet, kā liecina arheologu izrakumi, pašā ciema centrā kādreiz atradusies viduslaiku (14.gs.) apmetne un kapsēta. Par to tagad liecina neliela akmens zīme ceļa malā. Pati sādža ir interesanta ar savu savdabīgo koka arhitektūru un ēku izkārtojumu, kas palicis tāds pats, kā sādžas pirmsākumos – ar vienu ceļu (latgaliski – ūļneica) pa vidu un sētām visapkārt. 17.gadsimtā šajā pasakaini skaistajā vietā plosījušies kari un mēris (ne velti kādā senā latgaliešu lūgšanā, kuru vēl tagad dzied baznīcā, ir vārdi: „Nu miera (mēra), boda, kara i guņsgrāka, pasorgoj myus, Kungs un Dīvs!). Ļaudis izmīra, bet vieta tukša nepalika, te apmetās uz dzīvi vec ticībnieki, bēgot no vajāšanām savā dzimtenē. Kaut arī parasti viņi dzīvoja noslēgtā kopienā, acīmredzot, te bija saglabājusies kāda atvase no vietējo latgaliešu katoļu dzimtām un Slutišķu sādža, kā jurgīnes vienā dārzā, turpināja dzīvot divas tautības, divas ticības, divas valodas.

Uz Daugavas lokiem vajag doties pē-

dējā maija nedēļas nogalē, kad te jau vairāk kā gadus piecpadsmit notiek festivāls Augšdaugava. Svētku laikā pa Daugavu no Verhņedvinskas Slutišķos ierodas plostnieki, kurus sagaida ar sieru un alu, festivālā piedalās dziedātāji un dejotāji, savu prasmi demonstrē amatnieki. Bet vēl labāk atbraukt uz šejieni parastā vasaras svētdienā, lai baudītu klusumu un mieru, lūkojoties nebeidzamajā Daugavas plūdumā.

Piecas lietas, kas noteikti jāredz

1. Valentīnas Zeiles skulptūras un gleznas.
2. Jezupovas katoļu baznīca.
3. Dinaburgas pils makets.
4. Slutišķu sādža.
5. Markovas kapsēta.

Slutišķi rudinī

*Plūsti te vaira naeimūt,
Kornika bolss
Vēļ pleivoj,
Aizačiers upmolys uobeļneicā
Kai pādejaļis uobeļs,
Soldons ar syurumu,
Savalk mēli i lyupys.
Daugova mīreigi
nūlykta kliepi kai muotis dalna,
gluosta ceļu,
pa kuru vaira naatīs
aizvakar nūsolušuos jurgīnis. .*

*Noass apasieds
Iz sūleņa ustobys priškā,
Verās, kai bārzi saskaita
Pādeju zalta naudu,
Vysu par tū var nūpierkt,
Mīru i pesteišonu,
Vīneigi plūstu laikam
Byus viņ juotaisa pošam.*

No krājuma: A.Rancāne. "Pylni kārmani dabasu... Bezdelīgu pasts" dzejoļu krājums, Liksna, Latgolys Studentu centrs, 2012.

“Paklausīt Slutišķiem”

Slutišķi - maģiskais Daugavas loku slēpnis, kuru par savu kluso mājas un ticības vietu pirms diviem gadsimtiem izvēlējās savā dzimtenē, lielajā Krievzemē vajātie un dzīvi dedzinātie vec ticībnieki. Ļaužu mutēs saglabāties stāsts, ka vārds Slutišķi radies no krievu valodas vārda „slušatsja”- paklau-

sīt. Paklausīgi un bijīgi savam Dievam un zemei bijuši cieminieki. Atraduši skaistāko no vietām starp Daugavu, Dvinu un kalnu, kas ziemās sarmots, rudenos zeltots, pavasaros mēļš, bet vasarās rauzenes smaržās aizmirsies.

Tagad te viss vienuviet. Laiks pagājis un laiks nākams. Ziemās Slutišķi

noklust tikai vienai ģimenei te dzīvojot augu gadu. Vasarās atdzīvojas, kad atbrauc pārējo uz roku pirkstiem saskaitāmo mājiņu iedzīvotāji. Un viesi, kuri brauc apskatīt Slutišķu vec ticībnieku māju.

Dievs mīl šo zemes nostūri. Saulespuķēs paslēpies uz kalnu noskatās, no kura var redzēt upes loku rīta miglā tītu un sauli, kas to caursit atklājot zilas debesis pār Slutišķiem.

Stāvēt pie Slutišķu kapsētas trīs baltajiem krustiņiem, kas raugās pāri Daugavai, acu priekšā atdzīvojas stāsts. Pagājušā gadsimta trauksmainie astoņdesmitie. Gaisā jau brīvības smarža. Bet okupācijas vara steidz izkropļot Latvijas krāšņos Daugavas lokus ar Daugavpils HES celtniecību. Slutišķu sādžu paredzēts appludināt. Kapos darbojas ekskavators, kas kopā ar zemi krauj kaudzē mirušos, lai noraktu kaut kur tālāk kopējā kapā. Cieminieki paši steidz izrakt savus tuvinie-

kus, lai pārāpbedītu tuvāk Pantelišķu lūgšanu namam.

Bet varai, kas postījusi cilvēku dzīves un noliegusi Dievu neizdodas. Tautas mošanās elektrostacijas būvi aptur. Simboliski, ka Latvijas brīvības ceļš sākas te. Un ciems, kas pieņēmis ticības vajātos, nenogrimst ūdenī, bet augšām ceļas.

Laiks nākams Slutišķu vasarām būs pārbaudījums. Atjaunotā vec ticībnieku māja vilinās tūristus no tuvienas un tālienes. Dievs dod viņiem šajā klusumā un skaistumā ienākt bijīgi, saklausīt stāstus par lūgšanu krellīti ļestovku, par pagānu krūzi, no kuras ūdeni svešniekam padzerties, par sarkano ikonu stūrīti. Un neienest Slutišķos pasaules burzmu, bet mierīgi pasēdēt kalnā, parraudzīties uz upi un aizdomāties par dzīves jēgu. Paklausīt Slutišķiem.

 Nora Ikstena
Rakstniece